

*Романюха М. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри перекладу**Дніпровського державного технічного університету*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ОЗНАЧЕННЯ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ

Анотація. В складному англомовному означенні розкриваються типологічні відмінності між українською та англійською мовами. Атрибутивні конструкції є чи не найбільш поширеним типом вільних словосполучень сучасної англійської мови, атрибути можна зустріти у кожному функціональному стилі, але, вочевидь, структурно-семантичний тип наявних атрибутів буде знаходитися під впливом жанрових комунікативних особливостей тексту.

Для аналізу структурно-семантичних особливостей атрибуту у статті спираємося на тексти з популярних англомовних науково-популярних видань *Scientific American* та *National Geographic*.

Мовні особливості науково-популярного тексту пропонують багату палітру семантико-стилістичних та синтаксичних засобів передачі думки, у цьому проявляється спорідненість науково-популярного та масово-інформаційного тексту. З іншого боку, науково-популярний текст несе складне наукове знання, але адресований нефахівцю, який достатньо ерудований і вмотивований для осягнення наукової тематики. Однак, цей читач потребує підтримки у її сприйнятті, іншими словами – науково-популярний текст має говорити «легко про складне».

Специфіка адресатно-адресантних відносин у цьому комунікативному просторі немовби диктує вибір структурних моделей атрибута – тут можна зустріти як розповсюджені структурні моделі термінологічної лексики, так і характерні для інформаційних жанрів моделі з внутрішньою предикацією. Таке розмаїття синтаксичних структур підтверджує синкретизм жанру науково-популярного тексту і має неабиякий лінгводидактичний потенціал для підготовки філологів та перекладачів. Ілюстративний матеріал цього огляду може збагатити джерельну базу дисциплін «Порівняльна лексикологія англійської та української мов», «Порівняльна стилістика англійської та української мов», «Практика письмового та усного перекладу» та допоможе при удосконаленні граматичних навичок при вивченні англійської мови.

Ключові слова: науково-популярний текст, атрибутивна конструкція, економія мовних засобів, атрибутивні конструкції з внутрішньою предикацією.

Постановка проблеми. Структурні аспекти мови традиційно актуальні для мовознавчих студій. Зокрема, така досить специфічна для англійської мови синтаксична категорія як означення (атрибут) викликає постійну зацікавленість у вітчизняному філологічному середовищі, адже позначена категорія яскраво демонструє типологічні відмінності між українською та англійською мовами. Ці порівняльні спостереження, безсумнівно, підкріплюють джерельну базу дисципліни «Порівняльна лексикологія англійської та української мов» та підштовхують

молодого філолога удосконалювати свої навички користування граматику англійської мови. Атрибутивні конструкції є чи не найбільш поширеним типом вільних словосполучень сучасної англійської мови, атрибути можна зустріти у кожному функціональному стилі, але, вочевидь, структурно-семантичний тип наявних атрибутів буде знаходитися під впливом жанрових комунікативних особливостей тексту. Так, спостерігаючи за синтаксисом англомовної науково-популярної періодики, можна стверджувати, що властиві цьому текстовому континууму комунікативні відносини зближення між адресатом і адресантом диктують у певному сенсі і вибір структурних типів атрибутивних словосполучень.

Аналіз останніх наукових досліджень. Англомовне означення (атрибут) та складні словосполучення атрибутивного типу традиційно привертають увагу мовознавців. Добре відомим і вагомим внеском у вивчення структурно-семантичних типів означення в англійській мові зробив В. Д. Аракін. Атрибутивне словосполучення в його тлумаченні є вільним синтаксичним утворенням, це двочлен (рідше тричлен), де обидва компонента – центральний і залежний – поєднані за допомогою синтаксичного (атрибутивного) підрядного зв'язку [1, с. 16].

Семантико-синтаксичну структуру словосполучень досліджувало багато науковців, зокрема А. П. Загнітко, Ю. В. Фоменко та інші. Атрибутивні конструкції як носії наукового знання у складі фахової термінології були об'єктом ґрунтовних досліджень В. І. Карабан [2], О. Суперанської [3]. Сучасна наукова періодика, присвячена структурним аспектам складних термінів практично неосяжна.

Перекладацький аспект складних комплексів із означенням в різних жанрових різновидах текстів також приваблює наукову спільноту [4; 5; 6; 7; 8].

Структурні та семантичні аспекти англомовних груп з означенням на матеріалі текстів наукового і науково-технічного стилю є досить популярним об'єктом уваги, тоді як функціонально-стильова специфіка означення в науково-популярному тексті не отримала повної уваги. Отже, і лінгводидактичний потенціал таких спостережень залишився поза увагою.

Отже, **мета цієї роботи** – продемонструвати специфіку атрибутивних груп в англомовному науково-популярному тексті у функціонально-стилістичному та лінгводидактичному аспектах. В якості джерел **матеріалу дослідження** використано добре відомі науково-популярні видання, як-от: *National Geographic*, *Scientific American*, *Euroscientist* завдяки мовній автентичності, доступності і сучасності тематичної спрямованості матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Філологам та перекладознавцям варто частіше звертатися до синкре-

тичних жанрів комунікації, яким є науково-популярна стаття. Завдання науково-популярного тексту досить комплексне – не лише поінформувати, але і зацікавити, популяризувати складне наукове знання серед непрофесійної, але вмотивованої і досить ерудованої аудиторії. Нерідко у тексті статті відчувається статусна рівність читача і автора. У цьому аспекті науково-популярні тексти функціонально подібні до інформаційно-аналітичних текстів. Це можна відчути у спільних для обох жанрів мовних рисах: елементи розмовної лексики, пряме звертання, риторичні питання, відчутна емоційна забарвленість та оцінка, образні елементи, фразеологія та багаті ресурси обманутого очікування.

Навіть при поверхневому знайомстві тексти науково-популярних платформ виявляють більшість структурно-семантичних типів словосполучень, які В. І. Карабан пропонує виділяти в науковому тексті [2], зокрема N+N (*tennis elbow, sea legs*), N+PI+N (*the mineral-infused waters*), N+PI+N (*sea-dwelling populations*), ADJ+PI+N (*innocent-looking fish*), багато із них можуть урізноманітнюватися числівниками, кількістю компонентів, що перетворює їх на багатоконпонентні сполуки (*four-foot-wide rotors, poppy-seed-sized collection*).

Варто продемонструвати на низці прикладів, що атрибутивні сполуки в науково-популярному тексті мають свою специфіку через функціонально-стилістичні та комунікативні особливості жанру.

Так, загальна тенденція до семантичного стягнення, до компактності слововживання, безсумнівно спостерігається і в науково-популярних текстах. У фрагменті зі статті нижче смислова група «судовий процес з приводу безпечного для дельфінів вилову риби» була скорочена до чотирьох слів і уважний читач, дійшовши до цього фрагменту тексту, потенційно здатен ідентифікувати зміст у такому згорнутому вигляді:

The dolphin-safe court battle could drag on for years but it raises important questions for consumers aiming to buy products that are environmentally friendly and socially responsible. Scientists say there's one inescapable certainty in any type of commercial fishing: incidental bycatch, the lackluster term for marine life from whales and dolphins to sharks, seabirds, and endangered sea turtles-unintentionally hooked or ensnared in nets [9].

Семантичне стягнення, прагнення якомога економніше висловлювати думки, властиве інформаційним жанрам, подекуди досягає піку в науково-популярних статтях і призводить до логічного парадоксу. Приміром, при обговоренні пропозиції від мережі ресторанів доступного харчування смислова група *здорова їжа* була презентована у тексті як *health-conscious food*, хоча прикметник *conscious*, згідно зі словниками, може відсилати лише до людини:

What makes Everytable unique is that prices will vary according to the community each restaurant serves-even if the communities are right next door. So a Spicy Mexi-Cali bowl that costs four dollars in South L.A. will cost around eight dollars in Downtown Los Angeles, where a second location will open this summer. Still, the higher downtown prices will be competitive with other outlets offering health-conscious food [10].

Тенденція до семантичного стягнення досягає свого піку у заголовках. Тут науково-популярний текст потужно проявляє свою масово-інформаційну природу – заголовок має у максимально емний спосіб передати головну ідею повідомлення. Заголовки, що містять атрибутивні групи, виступають відмін-

ним робочим майданчиком для студентів-філологів при ідентифікації меж групи означення (або декількох), вироблення здогадки про основний зміст тексту шляхом розтлумачення синтаксичних утворень екзотичною для себе мовою, відмінною за логікою вибудовування змісту. Вочевидь, через потреби економії мовних зусиль в заголовку опущено інформацію про людину, яка постраждала від перцевого балончика, але ерудований читач потенційно здатен додати цю семантику у робочу здогадку:

Brazil Pepper-Spray Photo Highlights Exposure Risks

After a woman is subdued during protests, the use of force raises questions

He pointed to a legal report to the U.S. Marine Command, which stated that pepper spray "can cause respiratory failure in susceptible individuals," and to a North Carolina Medical Journal article on the hazards of pepper-spray exposures, with examples of lethal or almost lethal consequences [11].

Компактність науково-популярного заголовку, як і схожі ущільнені за змістом заголовки інформаційно-аналітичних текстів, подекуди породжує неоднозначне тлумачення і потребує уваги не тільки до структури власне означення, але і до синтаксису заголовкового комплексу. Допитливий молодий філолог має відшукати у заголовку не тільки межі атрибутивної групи, але й можливий присудок. Варто підкреслити, що складність структури атрибутивних сполук у заголовку може бути максимальною. Неоднозначність у даному випадку може породжувати слово *shifts*, яке завдяки широко розповсюдженій в англійській мові конверсії може тлумачитися і як іменник у множині, і як дієслово у Present Simple:

Reprogrammable Eutelsat Quantum Satellite Shifts Missions on the Fly

Companies, governments and other customers will soon be able to directly access instruments on a satellite and assign them new missions on the fly [12].

При аналізі атрибутивних сполук науково-популярного тексту варто розширити фокус уваги і звернутися до особливостей семантики головного слова – позначуваного іменника. У фрагменті нижче мова йде про вплив на молодь жорстокості з екранів і для позначення цього впливу вжито один з найбільш частотних іменників із широким значенням – *exposure*. При перекладі подібні слова вимагають конкретизації або модуляції (споглядання сцен насильства):

«What this study does is show that it's media violence exposure that is teaching children and adolescents to see the world in a more aggressive kind of way,» says Anderson. «It shows very strongly that repeated exposure to violent video games can increase aggression by increasing aggressive thinking» [13].

Іменник як центр атрибутивної групи може реалізувати установку на контраст, створюючи ефект обманутого очікування завдяки появі оцінної одиниці у такому, здавалося б, професійно-орієнтованому тексті інформаційного характеру про розбудову телекомунікаційних урбаністичних мереж. Цей контраст варто враховувати при відтворенні фрагменту у перекладі:

That's why the millimeter-wave flavor of 5G – the superfast coverage – will be available only in densely populated cities such as New York and San Francisco. In suburban and rural areas, 5G will bring a speedup of "only" nine times faster. The need to install more small cells means more rectangular boxes on lampposts, more wires

on utility poles and more *industrial-looking ugliness* in places where local residents don't always want it [14].

За нашими спостереженнями досить частотним типом атрибутивної конструкції у науково-популярному тексті є атрибутивна група із внутрішньою предикацією – свого роду згорнуте, спресоване речення або фраза, яку можна впізнати за графічним формленням чи то за допомогою дефісів, чи то лапок. Лаконічність, неймовірна легкість, з якою ціле речення може вписатися у позицію препозитивного означення пояснює їх широке використання у газетно-інформаційних жанрах, а їхня частотність у науково-популярному тексті демонструє спорідненість цих жанрів, їхню комунікативну схожість: *“The traditional approach to ‘translation’ of research and innovation is a long road to one-size-fits-all policies* [15].

Особливо розповсюдженим структурним типом атрибутивних сполук з внутрішньою предикацією можна вважати модель імперативного судження, яка створює відчуття «пришвидшеного» читання. Нерідко таке почуття легкості створюється завдяки усвідомленому вибору односкладових дієслів, які створюють відчуття приємного ритму, автоматизують сприйняття, надають милозвучності (*pick-your-own farms, stay-at-home orders* та подібні). У наступному фрагменті атрибутивна група до того ж збагачена алітерацією, що може додати естетичної привабливості роботі з такими синтаксичними одиницями:

Their new restaurant concept, Everytable, puts fresh, nutritious grab-and-go meals into physical and financial reach of those in low-income areas [10].

В цілому, наявність атрибутивних груп із внутрішньою предикацією в науково-популярному тексті підтверджує досить високий рівень мовної свободи, який може дозволити собі автор, балансує, як і в інформаційних жанрах, між установкою на інформування та розважання читача.

Висновки. Мовні особливості науково-популярного тексту пропонують багату палітру семантико-стилістичних та синтаксичних засобів передачі думки, у цьому проявляється спорідненість науково-популярного та масово-інформаційного тексту. З іншого боку, науково-популярний текст несе складне наукове знання, але адресований нефахівцю, який достатньо ерудований і вмотивований для осягнення наукової тематики, але потребує підтримки у її сприйнятті. Іншими словами, науково-популярний текст має говорити «легко про складне».

Специфіка адресатно-адресантних відносин у цьому комунікативному просторі немовби диктує вибір структурних моделей атрибута – в цих текстах можна зустріти як розповсюджені структурні моделі термінологічної лексики, так і характерні для інформаційних жанрів моделі з внутрішньою предикацією. Таке розмаїття синтаксичних структур підтверджує синкретизм жанру науково-популярного тексту і має неабиякий лінгводидактичний потенціал для підготовки філологів та перекладачів.

Література:

1. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков. Учеб. пособие. 3-е изд., М.: ФИЗМАТЛИТ, 2006, 232 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004, 576 с.
3. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. М.: ЛИБРОКОМ, 2012, 248 с.
4. Романюха М.В. Англомовні атрибутивні групи як комплексна перекладознавча проблема науково-популярного тексту. «Науко-

вий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 52. Частина 2. С. 169–172.

5. Гайда О., Бойко Г. Формування професійної перекладацької компетентності здобувачів вищої освіти освіти. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2021. Випуск. 35. С. 33–39
6. Крилова Т.В., Войтова О.А. Синтаксичні перетворення атрибутивних словосполучень під час перекладу газетно-інформаційних текстів. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: матеріали доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції 5-6 квітня 2013 р. / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. К.: Аграр Медіа Груп, 2013. С. 99–103.
7. Мелешко І.В. Особливості перекладу атрибутивних та абсолютних конструкцій в англійській та українській мовах Режим доступу: confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1073
8. Остроушко О.А. Особливості перекладу англійських атрибутивних словосполучень українською мовою (на матеріалі інформаційних текстів). April 2010 Філологічні студії Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету 4. С. 150–155. DOI: 10.31812/filstd.v4i0.940
9. Ebersole R. How dolphin-safe is canned tuna. March 10, 2021. URL: <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/how-dolphin-safe-is-canned-tuna?cmpid=org%3Dngrp%3A%3A%3Dsocial%3A%3A%3Dfacebook%3A%3A%3Deditorial%3A%3A%3Dadd%3Dfb20211121animals-resurfwwdolphinsafetuna&linkId=140844390&fbclid=IwAR0QvPzVTatQkYiF2tGdHPQxqBq59U4qet7y1q3TEfyRAffltpYIQUg5aQ>
10. Di Roma K. At This L.A. Food Chain, Where You Live Decides What You Pay. July 28, 2016. URL: <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/everitable-healthy-meals-california-food-desert>
11. Clark Howard B. Brazil Pepper-Spray Photo Highlights Exposure Risks. June 21, 2013. URL: <https://www.nationalgeographic.com/photography/article/130619-brazil-rio-de-janeiro-pepper-spray-photo-health-impacts>
12. Khadiikar D. Reprogrammable Eutelsat Quantum Satellite Shifts Missions on the Fly. December 1, 2021. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/reprogrammable-eutelsat-quantum-satellite-shifts-missions-on-the-fly/>
13. Little By Little, Violent Video Games Make Us More Aggressive. The Times. URL: <https://time.com/34075/how-violent-video-games-change-kids-attitudes-about-aggression/>
14. Pogue D. 5G Devices Are about to Change Your Life. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/5g-devices-are-about-to-change-your-life/>
15. The evolving relationship between business and science URL: <https://www.euroscientist.com/evolving-relationship-business-science/>
16. Романюха М.В. Англомовні науково-популярні онлайн-ресурси у викладанні перекладознавчих дисциплін. Лінгвістика. Лінгвокультурологія : «Картина світу у життєдіяльності людини» / За ред. акад. НАНВО України, проф. Ю. О. Шепеля. Дніпро : Акцент ІІІ, 2020. Т. 16. С. 81–93.

Romaniukha M. Structural and semantic aspects of the attribute in english popular science texts

Summary. The complex English attribute reveals the typological differences between the Ukrainian and English languages. Attributive constructions are practically the most common type of free word combinations in modern English, attributes can be found in every functional style, but, obviously, the structural-semantic type of a given attribute will be influenced by the genre communicative features of the text.

To analyze the structural-semantic features of the attribute in the article, we rely on texts from such well-known

popular science journals as Scientific American and National Geographic.

Linguistic features of popular science texts offer a rich palette of semantic, stylistic and syntactic means of conveying thought, which shows the affinity of popular science and mass information text. On the other hand, a popular science text carries complex scientific knowledge, but is addressed to a non-specialist who is sufficiently erudite and motivated to understand scientific topics. However, this reader needs support while reading, in other words, a popular science text is supposed to explain complex topics in an easy way.

The specificity of sender-addressee relations in this communicative environment seems to dictate the choice of structural models of the attribute – here you can find both

widespread structural models of terminological vocabulary and models with internal predication typical of informational genres. Such a variety of syntactic structures confirms the syncretism of the popular science text genre and has considerable linguistic didactic potential for the training of philologists and translators. The illustrative material of this review can enrich the source base of the disciplines "Comparative lexicology of the English and Ukrainian languages", "Comparative stylistics of the English and Ukrainian languages", "Practice of written and oral translation" and help in improving grammatical skills when learning English.

Key words: popular science text, attributive construction, economy of linguistic means, attributive constructions with internal predication.